

УДК 330.341.1

В.А. ТКАЧЕНКО,
*доктор економічних наук, професор
Дніпропетровського університету
економіки та права*

В.М. КОСАРЄВ,
*кандидат технічних наук, доцент, проректор
Дніпропетровського університету
економіки та права*

Є.В. КОЗЛОВ,
*старший викладач Дніпропетровського
університету економіки та права*

ВИХІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПІДҐРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Найважливішою ознакою сучасного розвитку є перевтілення науки та інноваційних технологій у вирішальний фактор еволюції, а найвагомішим ресурсом стає інтелектуальний творчий потенціал. У статті наведено методологічні засади проектування сучасних систем управління, де сукупний інтелектуальний творчий потенціал є головним критерієм управління.

Важнейшим признаком современного развития является перевоплощение науки и инновационных технологий в решающий фактор эволюции, а самым важным ресурсом становится интеллектуальный творческий потенциал. В статье приведены методологические принципы проектирования современных систем управления, где совокупный интеллектуальный творческий потенциал является главным критерием управления.

The major sign of modern development is science and innovative technologies reincarnation as the decision factor of evolution, intellectual creative potential is become the most important resource. Methodological principles of modern control systems projection are resulted in the article. The joint intellectual creative potential is the main criterion of management.

інноваційні технології, інтелектуальний творчий потенціал, проектування систем управління, критерій управління

Світова цивілізація перейшла до третього історичного суперциклу розвитку, головною розпізнавальною ознакою якого є перевтілення фундаментальної і прикладної науки та інноваційних високих технологій на її розробках у вирішальний фактор еволюції. Розпочалася ера людського інтелекту. Нагальною стала потреба у розробці та втіленні методологічних засад, які дозволяли б проектувати найбільш сталі та безпечні проекти і сценарії соціокультурного розвитку, головним критерієм оцінки яких став би сукупний інтелектуальний потенціал.

Аналіз сьогодення дозволяє зробити висновки, що у високорозвинутих соціальних формаціях (державках) сукупний інтелект складає більшу частину національного валового продукту і виступає у ролі головної продуктивної сили суспільства.

На таких засадах проблема створення умов і проектування конкретних механізмів оперативного перевтілення сукупного інтелектуального потенціалу

суспільства в його інтелектуальний капітал набуває надзвичайно актуального і пріоритетного значення.

На порозі третього тисячоліття стає очевидним, що майбутнє є підставою не для підглядування у замкову щілину, як це стверджують деякі політики утопічних програм, прихильних до запозичень «з заходу», а для розбудови нового суспільства, яке не прийде само по собі, подібно весні чи літу. Його слід проєктувати на підставі цілком розрахункових концептуально-математичних моделей сенсаційних стратегій.

Альтернативою утопічних ілюзій, які стали дійсно колапсом науки у ХХ ст., може стати тільки наукова сила всебічно обґрунтованих проєктів, як основи сучасної конструктивної діяльності. Будь-яке революційне перевтілення чи то в суспільстві, чи то в економіці на основі наукових досягнень має статус не ймовірності, бо ж воно відбувається всупереч очікуванням на основі здорового глузду, – все те, що у майбутньому займе домінуюче положення, має свої раніш визначені форми виникнення, різниці між ними тільки у ступені розповсюдження, достовірності та необхідності.

І з точки зору теорії систем, і з точки зору підвищення якості міжособових відносин, і з точки зору системології і синергетики існує чотири базових рівнів розвитку суспільних формацій, соціуму на планеті Земля [1]:

– системи, організаційною основою яких є особисті знання і досвід, що отримані і розвиваються на підставі пізнання можливого, усвідомлення необхідного і наукового обґрунтування усвідомленого;

– системи, які проєктуються на підставі умілого використання сукупного інтелектуального потенціалу суспільства, підґрунтям якого є колективний розум, особисте натхнення і соціокультурний рівень;

– системи, в основі яких домінує творчий розрахунок на основі досягнень фундаментальної науки, потяг до знань, прагнення пізнання непізнанного і усвідомлення необхідного на основі наукового обґрунтування;

– системи цілісного світопізнання на основі суспільної ментальності, де творчий розум релаксується універсальними духовними та етнічними принципами, де всі члени суспільства не проповідують, образно кажучи, «релігію Ісуса», а існують в «релігії Ісуса».

Джерелом реальності Всесвіту являється Безмежність. Матеріальні ж цінності кінцевого творіння є сутністю просторово-часового результату віртуального Еталону і Всезагального Вищого Розуму. А розум – це людський мозок, який накопичує безмежний обсяг інформації, що являє собою знання. Отже, знання є сферою матеріальної субстанції розуму – розуму, що усвідомлює факти, інформацію та узагальнює їх в дійсності. Матеріальний розум пізнає рівень одухотвореного інтелекту, натхненності, через які людина пізнає світ дійсних цінностей.

Ідеально облаштований і абсолютно індивідуальний мозок людини є і визнаний у всьому світі як дивовижно надзвичайний, ще досі незбагнений механізм самовідтворення знань. Визнано, що людський мозок значно перевищує цінність традиційних засобів виробництва – сировину, робочу силу і капітал.

Сукупність знань – це нове «поле брані» для розвинутих держав, транснаціональних корпорацій, фірм і підприємств, індивідуумів. Сьогодні світ все частіше й частіше стикається із ситуаціями, які потребують більше і більше знань для кваліфікованої роботи, для створення нових технологічних засобів і прийомів. Знання безроздільно домінують, володіють, займаючи панівне становище у всьому світі. Ось чому третя світова революція розвитку називається третьою інтелектуальною революцією. Переможе той, у кого сукупний інтелектуальний потенціал суспільства найвищий.

Технічні винаходи та процеси розповсюдження знань видозмінюють земну цивілізацію. При цьому існують деякі економічні засоби і соціальні параметри,

---

які обов'язкові для запобігання соціально-культурній катастрофі. Слід мати на увазі, що пройдуть сторіччя, перш ніж новий чи прийдешній соціальний порядок зможе стати ustalеним. Але умови життя змінюються настільки динамічно, що стає необхідним прискорення деяких перевтілень суспільних інституцій. Ось чому люди повинні змиритися з деякими процесами змін у суспільстві, їх адаптації і наступних адаптацій. Суспільство сьогодні знаходиться на початку шляху до нових економічних умов і соціально-культурних вимог. Воно вже вийшло із впливу усталених традиційних постулатів і відправляється в плавання бурхливими морями еволюційної долі. Ось чому у науковців і загалом науки не з'являються нові обов'язки, але невідкладне завдання полягає в тому, що слід діяти як мудрі керівники і досвідчені радники відповідно до нових і швидкоплинних соціально-економічних ситуацій – сенсацій стратегічного соціально-економічного розвитку.

В умовах нерегульованих ринкових відносин нам необхідно переглянути свої погляди на те, що має свою цінність, а що ні. Є таке прислів'я: якщо ви бажаєте перевірити свій бізнес чи результат діяльності, то неначе упустіть своє конкурентоспроможне творіння собі на ногу, – якщо воно важке і вам боляче, то необхідно переглянути шляхи організації вашої діяльності. Нові товари, послуги потребують надзвичайно великого інтелектуального внеску і надзвичайно мало того, у що він вкладається – «заліза».

У наш час творчий підхід до організаційних питань – це створення умов, що забезпечують не випуск одноманітних виробів, що беззупинно сходять з конвеєру, а безперервний потік творчих помислів, ідей, нових знань.

Безглуздо заперечувати тезу про те, що буття визначає свідомість. Але в сьогоденні в догматичній правильності такого підходу є щось безнадійне, не тривке, магмоподібне. Звичайно, нестійкий стан спільної свідомості – надзвичайно характерна риса для перехідного періоду з однієї формації суспільства до іншої. Бо значною мірою криза свідомості задається тими об'єктивними процесами, за якими або під впливом яких вона структурується. Хіба можна уявити гармонію в у колективній свідомості соціальних груп, які по-різному пов'язані із засобами виробництва. Безумовно, тут має бути неоднакова зацікавленість в розвитку виробництва, інтелектуальні наміри, що стосуються їх трудової діяльності, а звідси й можливості і потреби усвідомлення загальносуспільних процесів. Сама ця різниця становить основні засади диференціювання суспільної свідомості, що не може бути до кінця ліквідовано ні соціальними програмами, ні ідеологічним впливом [2].

Помітні зміни можливі лише в процесі розробки і реалізації програми переходу до нової формаційної моделі соціально-економічного розвитку суспільства.

Будь-яка діяльність людини, її поведінка і переживання можуть бути передбачені, і саме через це, звичайно, при бажанні, можуть бути змінені відповідно до деяких закономірностей, майже таких, як при запуску космічних кораблів і руху планет у Всесвіті.

Розглядаючи форми діяльності, які характеризують людину, слід керуватися правилом розуму: кожний має шукати самого себе настільки, наскільки він сподівається себе знайти. І в цьому сенс існування людей, бо наслідком цього правила є «перший і фундаментальний закон природи: шукати себе і всіма засобами, якими можеш, захищати себе». Але в умовах суто природного існування «природне право» може реалізовуватися тільки на шкоду людині: воно до деякої міри блокує розвиток суспільства. А тому не слід як протиставляти людську суб'єктивність об'єктивним формам діяльності, так і ототожнювати її.

Саморегульовальна діяльність людини є не автономним процесом, а суто природною її функцією. Зрештою, її слід розглядати як відображення середо-

вища, в якому живе людина. А сам показник активності людей є не тільки відображенням довкілля, але й показником мотивації, що зумовлює трансформацію навколишнього середовища і в той же час стимулює функцію саморегуляції, усвідомлення досягнутого та обґрунтування його.

Таким чином, самостійна активність людини як суб'єкта, утворена на підґрунті такого переродження, стає необхідною умовою подальшого удосконалення та розвитку його діяльності з регулювання процесів, що відбуваються у природі та суспільстві, яке оточує цей суб'єкт в даний період.

Щоб правильно вирішити питання щодо ініціативної економічної діяльності людей у свідомому врегулюванні соціально-економічних об'єктивних процесів, на наш погляд, слід пам'ятати, що вона передує практиці трансформації суспільної формації, яка реально існує в даний час. Однак слід наголосити, що ідея первинності діяльності людини у межах «першого і фундаментального закону природи» (стосовно об'єктивних наслідків цієї діяльності) має сенс лише в межах визнання вирішальної ролі об'єктивного сприйняття і усвідомлення довкілля.

Ідея ініціативної економічної діяльності людей стосовно навколишнього середовища набуває науковості лише тоді, коли йдеться про конкретні зміни у формації суспільства, а не про розвиток світу в цілому. У межах окремого акту (із свідомого врегулювання об'єктивних процесів) ініціативна економічна діяльність виступає як первинне, вихідне, а продукт її матеріалізації – як вторинне, наслідкове.

Що ж стосується відповідності між об'єктивним результатом діяльності людей взагалі та власне самою діяльністю, то вона характеризується спрямованими діями, бо процеси відбуваються від діяльності до діяльності, спрямованої на результат, у чітко визначеному напрямку [3].

Коли ж об'єктивне довкілля матеріалізується у конкретній діяльності людей, відбувається зміна її форм, технології і соціально-економічних процесів, тобто проявів її самоактивності. І, навпаки, коли відображення ініціативної економічної діяльності віддзеркалюється у зовнішньому середовищі, відбувається перехід від управління людиною самою собою до управління соціально-економічними, політичними і культурними процесами у суспільстві тої формації, яка існує в даний період. Цей перехід і є свідомим регулюванням процесів у матеріальному світі.

Саме «творення нової формації», бо свідоме врегулювання матеріальних потоків, які формують нові знання, як основи нової формації суспільства, слід розглядати як діалектичний перехід, стрибок від перебудови людиною самої себе до практики перебудови довкілля, в умовах якого проходить її життя. Саме цей шлях логістики від «пізнання» та «усвідомлення», завдяки зростанню інтелектуального потенціалу і є процес практичного втілення або переходу у нову формацію, якщо він здійснюється у чіткій відповідності з метою, яку ставить суспільство, та не відокремлюється від кожного суб'єкта цього суспільства, зацікавленості та уподобань, а також попиту до життя кожної людини. Скоріше, навпаки – виражає їх повніше та задовольняє конкретніше.

Визначаючи дві сторони соціально-психологічної активної субстанції творення, тобто зміну людиною самої себе та зміну зовнішнього середовища, в якому вона функціонує, слід пам'ятати, що рух цих фаз неможливо уявити як просту послідовність подій, процедур чи процесів. Творча діяльність людини щодо самої себе, завдяки чому зростає рівень інтелектуального потенціалу, а з ним і ступінь мотивації ініціативної економічної діяльності, знаходиться у тісному взаємозв'язку з творчою діяльністю щодо зміни навколишніх умов зовнішньої реальності. І саме ці зміни людини та зміни довкілля на практиці відбуваються у певній єдності, утворюючи нове ціле. Мотивація трансформування людиною об'єктивних форм своєї діяльності є вихідним чинником трансформу-

---

вання навколишнього світу, що, в свою чергу, підвищує рівень мотивації ініціативної економічної діяльності, яка базується на рівні інтелектуального потенціалу людини. Такий підхід, в свою чергу, базується на результатах саморегулювання ініціативної економічної діяльності, оскільки успіх в управлінні процесами, що відбуваються у суспільстві, залежить від ефективної ініціативної діяльності кожного, адекватності зацікавлення нею і поставленої мети. Тож чим більш ефективною та цілеспрямованою є діяльність кожного щодо управління собою, тим ефективнішою є його діяльність щодо управління середовищем, в якому він функціонує.

Слід також пам'ятати, що якщо на стадії мотиваційної трансформації людиною самої себе і «усвідомлене», і тільки ще «пізнане» репрезентовані мотиваційною субстанцією разом, без чіткої диференціації, то на стадії практики трансформації у навколишнє середовище вони розмежовуються. Тут слід мати на увазі не відокремлення об'єктивних перетворень довкілля від суб'єктивних прагнень та намірів людини, а виділення самого сенсу мотивації ініціативної економічної діяльності.

Звичайно, спрямованість ініціативної економічної діяльності та її вплив на навколишнє середовище не означають будь-якого відмежування від прагнень, побажань та мети кожного. Навпаки, вони враховуються на рівні інтелектуального потенціалу кожного і віддзеркалюються в інтелектуальному потенціалі суспільства. І чим повніше та ширше людська сутність, виміром якої є рівень інтелектуального потенціалу кожного, буде реалізовуватися в індивідуальній економічній діяльності, тим повніше та ширше вона віддзеркалюється в результатах трансформації суспільства. Свідоме врегулювання цих процесів можливе лише завдяки суспільній їх мотивації, що неодмінно призведе до стану, коли кожна людина, відповідно до своєї мети, зможе активізувати свої духовні та фізичні можливості, підпорядкувати своїй меті знання, досвід та здібності, спрямувати весь свій інтелектуальний потенціал в трансформацію суспільства.

Спрямована самозміна, удосконалення самого себе – це перша і найголовніша мотивація ініціативної економічної діяльності кожного і свідомої трансформації досягнутого рівня у становлення нової форми суспільства.

Якщо виходити із двох протилежних розумінь «свободи», де одне з них виставляє людині у стані «чистої природи (анархії)», тобто поза межами організованого суспільства, а друге набувається людиною тільки у межах такого суспільства, то саме друге з них є, можна сказати, більш відповідним сутності людини як такої. Бо здійснюючи мотивацію у саму себе, перетворюючи себе, форми і напрямки своєї духовної і матеріальної діяльності, людина таким чином створює основні засади мотивації до трансформації навколишнього середовища і зміни самого суспільства. Таким чином, структура та механізм свідомої перебудови матеріальної дійсності та ініціативної зміни напрямків економічної діяльності можуть бути репрезентовані як рух від практики зміни людиною самої себе до спрямованої зміни навколишнього середовища і тієї чи іншої форми самого суспільства. Тобто в дії повна система світобудови: від пізнання до усвідомлення та цільової зміни на основі наукового обґрунтування. Але жодна взаємозалежність і жодний взаємозв'язок між природною активністю людей на основі інтелектуального потенціалу та їх ініціативною економічною діяльністю не виключає специфіки цих двох мотиваційних засад щодо зміни навколишнього середовища, бо природна активність людини виступає як засіб, а не як мета тих чи інших змін у навколишньому середовищі. Найважливіше тут те, що зміни у суспільстві відбуваються відповідно до змін форм і напрямків людської діяльності. У практиці трансформації людиною самої себе все відбувається навпаки, тут діяльність щодо зміни зовнішнього середовища використовується людиною з метою свого самоствердження і саме в цей період відбувається коригування мотивації ініціативної економічної діяльності з боку суспільства, бо сту-

---

піль свідомо регульованої організації соціально-економічних процесів у тій чи іншій формації суспільства повинна завжди адекватно відповідати рівню розвитку ініціативної діяльності людей. Складніші та масштабніші цілі та форми діяльності людей зумовлюють їх масштабніші потреби, що, у свою чергу, потребує більш досконалішої організації суспільства і одночасно зумовлює більш розвинену суб'єктивну сутність самої людини і більш високий рівень її буття.

На теперішньому рівні об'єктивно-ініціативної діяльності людей її форми і рівень організації набули надзвичайно високого ступеня складності та розгалуженості структури. А людські знання досягли такого рівня, що з'явилася реальна перспектива свідомого врегулювання об'єктивних процесів оптимального суспільства. Однак слід пам'ятати, що діяльність людей щодо врегулювання соціально-політичних процесів у суспільстві є абсолютною та відповідною щодо самих процесів ініціативної економічної діяльності самих людей, бо від природи людина намагається охопити своєю діяльністю якомога більше напрямків розвитку суспільства. Але ні фізичних сил, ні інтелектуального потенціалу відносно конкретної формації суспільства у людини недостатньо, а тому вичерпне врегулювання розвитку всіх процесів на рівні тієї чи іншої формації суспільства практично неможливе, і тому цю функцію слід розглядати як прагнення до ідеалу людської ініціативи. Ось чому природна мотивація ініціативної економічної діяльності виступає не як об'єктивна дійсність, а як суб'єктивна потреба. Тому загальне охоплення навколишньої діяльності на основі мотивації інтелектуального потенціалу в умовах організованого суспільства, повний контроль суб'єктивної потреби над об'єктивною дійсністю можливі лише завдяки мотиваційним факторам з боку високоорганізованого суспільства.

Таким чином, між реальним станом суспільства та ініціативною економічною діяльністю людей постійно функціонує діалектична взаємодія: реальна дійсність суспільства детермінує ініціативну економічну діяльність людей, визначає спосіб і форми діяльності окремих індивідів, соціальних груп, інститутів суспільства, підвищує рівень життя людей, соціальний стан суспільної формації. Саме за такого підходу слід шукати витоки сучасних громадсько-владних відносин, саме тут виникають і стверджуються підвалини сучасного суспільства нової формації, народжуються терміни і постають ідеї політичної держави, громадянства та громадського суспільства, визрівають публічні, приватні та особисті виміри. Сучасна правова держава на основі демократизації суспільства є логічним підсумком, синтезом попередньої історії громадянських надбань, підвалинами яких є ініціативна економічна діяльність людей, які населяють цю державу. Попри суттєвим відмінностям щодо взаємодії суб'єктивного та об'єктивного, загального та приватного, традиційних звичаїв і політико-правових норм, можемо говорити про сталу соціально-політичну і економічну формацію нового суспільства. У відповідності з цим, становлення та еволюція суспільства нової формації безпосередньо пов'язані з розмежуванням приватного і колективного, політичного і економічного, суб'єктивного і об'єктивного, ініціативної економічної діяльності в сфері індивіду і діяльності взагалі. Саме в цьому розумінні ініціативна творча діяльність людей збігається з предметною реальністю, бо об'єктивний результат діяльності людини містить у собі такий зміст, який відповідає суті спрямованим її діям. Однак характеристика моменту збігу певної діяльності та власне ініціативної творчої діяльності як ідентичності є термінологічно неприйнятною, оскільки спонтанно виникає ілюзія їх абсолютної тотожності. Звідси мотиваційні фактори та ініціативної економічної діяльності, і загалом діяльності будуть не тільки різними, але й за природою своєю будуть надходити з різних суб'єктивних чи об'єктивних структур, як то: держава, регіон, підприємство чи приватний підприємець. З того, що люди свідомо й спрямовано регулюють та трансформують об'єктивні процеси суспільного устрою, не слід робити висновок, що об'єктивні результати їх діяльності є тотожними самій суті цієї діяль-

ності, бо не тільки рівень інтелектуального потенціалу людей, але й структура їх потреб на кожному етапі суспільного розвитку зумовлює відповідну історичну лімітованість суб'єктивно контрольованих напрямків об'єктивної діяльності. А кожен із напрямків свідомо контрольованої об'єктивної діяльності завжди обмежений вже існуючим рівнем розвитку теоретичної та практичної діяльності людей. Із зростанням рівня організованого суспільства природно зростає і рівень ініціативної економічної діяльності людей, що зумовлює, у свою чергу, і рівень їх потреб, які ускладнюються і збагачуються як за змістом, так і за обсягами. За такого підходу мотивація ініціативної економічної діяльності індивідів з боку суспільства повинна бути спрямована на розумне врегулювання та перетворення об'єктивних процесів самого організованого суспільства. По-іншому, творча діяльність людини на основі інтелектуального потенціалу, спрямована на мотивацію ініціативної економічної діяльності на основі рівня розвитку суспільства відповідно до структури загальної формації. Вона визначається вже наявним рівнем суб'єктивного контролювання об'єктивних процесів, існуючими досягненнями у науці, практиці, культурі.

З розвитком суспільства відбувається універсалізація, тобто усвідомлення і наукове обґрунтування свідомо ініційованої індивідуальної діяльності, а разом з тим і свідомо контрольованої реальної дійсності в існуючій суспільній формації. Меж для мотивації розвитку творчих здібностей людини, а разом з нею і формаційної трансформації суспільства не існує, бо навколишній світ у своєму якісному русі та різноманітті безмежний. Таким чином, ініціативна діяльність людини на основі рівня інтелектуального потенціалу спрямована, в першу чергу, на трансформування навколишнього середовища і в своїй основі є абсолютною і в розумінні важливості, по суті, діяльності, і в розумінні повноти охоплення процесів реальної дійсності, і в розумінні самого факту адекватності результату діяльності суті мети цієї діяльності. Якщо створений людьми предметний світ відповідає їх прагненням, намірам та меті, то такий підсумок врегулювання об'єктивних процесів має абсолютний, природний характер, а тому мотиваційні фактори мають теж природний характер. Абсолютність їх полягає у тому, що вони є оптимальними, наче «профільтрованими» свідомою діяльністю людей, а їх основою власне є рівень інтелектуального потенціалу. У свою чергу, реформована людьми дійсність, попри всю неповноту її відповідності їх прагненням, містить у собі й момент незмінного значення абсолютної цінності, бо і практичні, і матеріальні, і духовні надбання людини не зникають безслідно. Кожен крок людства у процесі історії являв і являє собою динаміку руху у майбутнє у справі свідомого регулювання процесів становлення нової формації суспільства. Будь-який науково-технічний перехід у революціоналізації матеріального виробництва є виявом рівня інтелектуального потенціалу і не виключає спадковості у його розвитку.

Таким чином, між реальною дійсністю та людською ініціативною, творчою діяльністю відбувається постійна діалектична взаємодія, за якої реальна дійсність мотивує творчу діяльність, визначає спосіб дії окремих індивідів, соціальних груп та суспільства в цілому. З розвитком умов життєдіяльності людей модифікується і спосіб їх дій, завдяки чому виникають нові можливості для діяльності, змінюється сфера суб'єктивно можливого. Ось чому чим вищий рівень нової формації суспільства, тим вищий ступінь суб'єктивної свободи, а разом з тим і природний мотиваційний рівень, основою якого є інтелектуальний потенціал.

Щоправда, в історичній перспективі є чимало прикладів, коли держава (організоване суспільство) виявлялася нездатною подолати суперечності, пов'язані з руйнуванням приватної сфери громадянського існування, що поступово призводило до загальної деградації суспільних відносин у всіх без винятку секторах економіки, а разом з тим і до загальної деградації суспільних відносин. І, навпа-

---

ки, розвиток приватної власності, торговельного капіталу призводив до збільшення соціальної нерівності і загострення суспільних відносин. У таких умовах демократичний тип устрою суспільства ставав недієздатним, як недієздатною виявлялася і стара система владних відносин, що ґрунтувалася на політичній відкритості та публічній репрезентації. Натомість верхівка суспільства, відзеркалюючи суспільні настрої, ставала більш схильною до партикулярних, підкилимних домовленостей, ігноруючи громадські інтереси та моральні імперативи. Збіднілі громадяни наполягали на подальшому розширенні системи державних дотацій і пільг, а заможні – на гарантуванні права власності від зазіхань бідноти і встановленні міцної влади. Соціальна криза такого деструктуризованого суспільства доповнилася помітною духовною кризою. І тоді наставав час зростання політичної байдужості, відмови від публічної відданості державі, від активної громадянської позиції. Втрачена єдність громадянина і держави, підданих і влади історично обертається ментальною невизначеністю, моральною втомою та певною втратою ціннісних орієнтирів суспільства в цілому.

Бажання створити державу, яка мала б демократичну структуру, найчастіше зводиться до побудови довільної її конструкції, позбавленої розумної ідеї. Підсумком такого конструювання є «уявна держава», яка, безумовно, не здатна бути засобом для досягнення «публічної свободи».

Не вирішує цю проблему і просте запозичення історично сформованих моделей держави, бо вони, як правило, створювались на підґрунті, що природно обумовленим було сотні років тому, коли критична маса організованого суспільства була зовсім іншою.

Але як би ми не прагнули знайти щось третє, своє стосовно розбудови суверенної держави, ці два підходи тим чи іншим чином будуть присутні і в цьому «третьому», бо вони сформульовані на основі трансформації природного інтелектуального потенціалу людей, що складають це «третє».

І все ж таки, дати цілісні адекватні знання щодо закономірностей конструювання організованого суспільства можливо, лише спираючись на рівень інтелектуального потенціалу людей, які утворюють це суспільство, на діалектику взаємозв'язків змісту і форм творчої їх діяльності, на розуміння того, що державний устрій не може мати форму, яка не відповідатиме змісту діяльності людей, що населяють її простір.

Прагнення людей організувати своє суспільство так, як це бажає їх елітна частина, пояснюється як низьким рівнем інтелектуального потенціалу саме цієї частини, так і загальним недорозвитком менталітету всього населення. У процесі такого підходу превалює не методологічний аналіз усвідомленого досягнення загального результату діяльності людей і його наукове обґрунтування, а процес наслідування, запозичення інших досягнень на підставі того, що модель, яка сподобалася, вдало функціонує в інших умовах, на підставі іншого менталітету.

Біда в тому, що примітивність такого підходу не є настільки очевидною, щоб була змога з'явитися сумнівам, тим більше, якщо поле загальної діяльності не звужується. І все ж таки, як тільки «уявна реальність», що формується індивідуальною творчою діяльністю, стає більш-менш відчутною, вже не кожен згоден запозичувати чужу форму для використання у себе без врахування існуючої дійсності. Але як тільки справа доходить до ідеальної реальності, пов'язаної з організаційною структурою (державним устроєм), то відбувається протиприродне: не зміст діяльності оформлюється в структуру, найбільш прийнятну для даних умов життя, щоб дати можливість реалізації творчої діяльності індивідів, а форма організації у інших підганяється під свої умови тільки тому, що вона добре себе показала в цивілізованих суспільствах.

І тоді, здавалося б, «бажаний» державний устрій, його організаційна структура стають нічим іншим, як «прокрустовим ложем», з усіма наслідками його природних процесів.

Розумним може бути тільки один підхід: зміст загальної діяльності, який визначається ініціативною економічною діяльністю індивідів, визначає форму організації нового суспільства, а не навпаки. Саме з цього варто виходити, змінюючи зміст діяльності в напрямку структурування демократичної форми, бо саме такий підхід має найвищий мотиваційний рівень.

Методологічний рівень створення організаційного суспільства на основі мотивації ініціативної економічної діяльності передбачає її бачення як цілісної організаційно-економічної складної системи, яку можна диференціювати за різними підходами як соціально-економічного, так і політично-правового характеру. За такого підходу необхідність структурування економічної системи у своєму повному сенсі з повним правом може розглядатися як гарантія врахування всіх напрямків ініціативної творчої діяльності всіх членів суспільства. І тоді економічна система може розглядатися як ціле, диференційоване за частками від сукупності індивідуального, які, у свою чергу, утворюють відносно самостійні форми як організації, так і мотивації. У процесі диференціювання утвориться не довільна кількість секторів за напрямками творчої діяльності, а тільки така кількість, яка буде обумовлена доцільністю її функціонування щодо визначення цілісності.

Список використаної літератури

1. Холод Б.И. Основы конкурентных преимуществ и инновационного развития: монография / Б.И. Холод, В.А. Ткаченко и др. / под общ. и науч. ред. проф. В.А. Ткаченко. – Д.: Монолит, 2008. – 475 с.
2. Ткаченко В.А. Интеллектуальный потенциал – в основе развития производных сил и производных отношений: монография / В.А. Ткаченко. – Д.: Монолит, 2008. – 274 с.
3. Ткаченко В.А. Социально-экономическая эволюция структурных сдвигов в экономических системах: монография / В.А. Ткаченко. – Д.: Монолит, 2008. – 256 с.

Надійшло до редакції 2.02.2010.